

UDK 27-732.3

(093.2)

(062.13)

<https://doi.org/10.53745/bs.95.4.6>

Primljeno: 7. 7. 2025.

Prihvaćeno: 29. 9. 2025.

Pregledni rad

© 2025 Ančić, CC BY NC 4.0

Sinoda o sinodalnosti Završno zasjedanje i faza provedbe

The Synod on Synodality: The Final Session and Implementation Phase

Nediljko Ante Ančić^a

Sažetak

Prije pet godina počela je XVI. redovita Biskupska sinoda nazvana *Prema sinodalnoj Crkvi: zajedništvo, sudjelovanje, poslanje*. Riječ je o Sinodi koja se odvija prema preuređenom statutu u tri faze i s nizom svojih tematskih, radnih, metodskih i drugih posebnosti. Autor se u ovom tekstu ograničio na prikaz drugog zasjedanja sinodske skupštine, njezina završnog dokumenta i početka provedbene faze. Najprije uvodno informira o tijeku priprema za to vrijeme sinodskog zborovanja s posebnim osvrtom na deset izdvojenih pitanja i na neke radne susrete sinodalaca. Zatim daje pregled duhovne pripreme za taj skup Sinode, donosi uvid u njegov način rada i u odabir sudionika. U nastavku tematizira donošenje Završnog dokumenta i papinu Notu kojom prihvaća i odobrava zaključke Sinode. Posljednja točka ovog članka obrađuje još posve nedorečenu fazu praćenja provedbe sinodskog dokumenta u mjesnim Crkvama, odjeka sinodskog procesa u Hrvatskoj i neke zanimljive prijedloge i zahtjeve za oživotvorenje sinodalnosti u Božjem narodu. Nakon smrti pape Franje njegov nasljednik Lav XIV. potvrdio je smjernice za provedbu Sinode svojega prethodnika.

Ključne riječi: XVI. redovita Biskupska sinoda, sinodski procesi, metoda *razgovor u Duhu*, *Završni dokument XVI. redovite Biskupske sinode*, prihvata Sinode, faza provedbe

Abstract

Five years ago, the 16th Ordinary Synod of Bishops commenced under the theme Towards a Synodal Church: Communion, Participation, Mission. This Synod is conducted pursuant to the revised statute in three phases, each with its own thematic, working, methodological, and other specificities. The scope of the paper is confined to an overview of the second session of the Synodal Assembly, its final document, and the beginning of the implementation phase. The author firstly provides introductory information on the progress of preparations for the relevant phase of the Synodal As-

^a Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet.

sembly, with particular reference to ten selected issues and several working meetings of the Synod members. The paper continues with an outline of the spiritual preparation for the Synodal meeting, providing insight into the working methods, with a subsequent discussion on the selection of the participants. The author then examines the adoption of the Final Document and the Pope's Note, as the formal acceptance and acknowledgment of the Synod's conclusions. Lastly, the paper addresses the ongoing phase of monitoring the implementation of the Synodal Document in local Churches, the echoes of the Synodal process in Croatia, and selected proposals and requests for the realization of synodality among the people of God. Following the passing of Pope Francis, his successor, Leo XIV, has confirmed the guidelines for the implementation of the Synod initiated by his predecessor.

Key words: Synod on Synodality, synodal processes, method of *conversation in the Spirit*, Final Document, acceptance of the Synod, implementation phase

Uvod

Prvo zasjedanje opće skupštine XVI. redovite Biskupske sinode (4. – 29. X. 2023.) u Rimu nije donijelo završni dokument, nego je objavljeno tzv. *Sažeto izvoješće* (XVI. redovita opća skupština Biskupske sinode SI, 2023).¹ Papa Franjo je već ujesen 2022. godine najavio da će se predstojeće redovito opće zasjedanje Biskupske sinode održati u dva dijela, prvi dio ujesen 2023. godine i drugi dio sljedeće 2024. godine. Takva je mogućnost predviđena i novim preuređenim dokumentom o Biskupskoj sinodi pod nazivom *Episcopalis communio* (Franjo EC 2018, 3). Kao razlog produljenja sinodskog zborovanja navodi se potreba boljeg razumijevanja sinodalnosti kao konstitutivne dimenzije Crkve i nakan da se Sinoda ne shvati kao događaj koji je svojim zaključivanjem završen, nego više kao započeti proces zajedničkog hoda cijelog Božjeg naroda koji se treba nastaviti u budućnosti. Time je završni dokument prvog zasjedanja ostao teološki otvoren kao određen popis tema, želja i prijedloga te zacijelo donekle izgubio na svojoj važnosti pa je u javnosti opalo zanimanje za njegov sadržaj. Riječ je zapravo o kratkom opisu dvadeset važnih pitanja koja su tijekom dosadašnjeg sinodskog zborovanja na svim trima crkvenim razinama razmatrana i ovdje kratko po istom obrascu predstavljena pod glavnim naslovom *Sinodalna Crkva u poslanju*. Najprije se za svaku od tema donosi kontekst njezina promišljanja i ono zajedničko o tome što proizlazi iz dosadašnjih savjetovanja sinodskih sudionika. Zatim se navode neka pitanja koja u svezi s tim još treba bolje razmotriti i produbiti te se na kraju donose pojedini prijedlozi kako to učiniti.

¹ Hrvatski prijevod rezultata toga zasjedanja objavljen je na mrežnim stranicama HBK-a krajem siječnja 2024. godine pod naslovom *Sinodalna Crkva u poslanju*.

Zato se može očekivati da će se barem s dijelom tih pitanja baviti i drugi dio sinodske skupštine.

1. Priprema drugog zasjedanja sinodske skupštine

Tijekom pripreme za drugo sinodsko zasjedanje uslijedilo je nekoliko važnih intervencija rimskog prvosvećenika i Generalnog tajništva Sinode. Održano je i nekoliko značajnih skupova regionalnih sudionika Sinode u pripremi za završno zasjedanje koji su na svoj način dali prinos aktualizaciji i daljnjom nastavku sinodskog procesa.

1.1. Izdvojena pitanja za dublje proučavanje

Kao prvo valja spomenuti pismo generalnog tajnika Sinode (11. XII. 2023.) biskupima Katoličke Crkve naslovljeno *Prema listopadu 2024.* (General Secretariat of the Synod TO, 2023)², gdje su naznačeni koraci i aktivnosti koje u pripremi treba napraviti do početka drugog zasjedanja Sinode. Nakon osvrta na završeno prvo zasjedanje kardinal Mario Grech poziva i potiče biskupe da nastave započeti hod prema sinodalnoj Crkvi zajedništva, sudjelovanja i poslanja. Zatim konstatira da je iz dosadašnjeg sinodskog procesa proizašlo čitav niz razmatranih pitanja, zahtjeva i prijedloga od velikog značenja pa se neka od njih moraju dalje proučavati u suradnji s dikasterijima Rimske kurije. Glavni tajnik najavljuje da će papi Franji dostaviti listu tih tema s prvog zasjedanja, a nakon njegova odabira osnovat će se posebne grupe eksperata sa svih kontinenata koje će u suradnji s dikasterijima Rimske kurije sinodalno raditi na njihovu proučavanju.

U spomenutom pismu biskupe se poziva da i nadalje rade na produbljivanju nekih aspekata onih tema koje su navedene u *Sažetom izvješću*, vodeći se pritom glavnim pitanjem: Kako biti sinodalna Crkva u poslanju? Pritom se naglašava da nije riječ samo o nekom tehničkom poboljšanju efikasnosti crkvenih struktura nego o otkrivanju konkretnih putova i načina misionarskog djelovanja sinodalne Crkve. Generalno tajništvo Sinode na kraju poziva biskupske konferencije da do 15. svibnja 2024. godine dostave svoja izvješća kako bi se mogla ugraditi u *Instrumentum laboris* završnog zasjedanja.³

² Dokumenti Generalnog tajništva XVI. redovite Biskupske sinode dostupni su na mrežnim stranicama Sinode o sinodalnosti: www.synod.va. Navedeni su kronološki u popisu literature.

³ Hrvatska biskupska konferencija na svojoj mrežnoj stranici stavila je poslano izvješće Glavnom tajništvu Sinode na hrvatskom, talijanskom, engleskom i njemačkom jeziku. Na preuređenom mrežnom portalu HBK-a to izvješće više nije dostupno.

Drugi je važan dokument u razdoblju između dvaju zasjedanja pismo pape Franje generalnom tajniku Biskupske sinode kardinalu Mariu Grechu (22. II. 2024.) u kojem se priopćava da se iz *Sažetog izvješća* izdvaja deset pitanja koja zahtijevaju dublju i detaljniju teološku razradu.⁴ Pritom papa Franjo ističe da *Sažeto izvješće* sadrži značajna teološka pitanja koja se odnose na sinodalnu obnovu Crkve i od velike su važnosti s obzirom na crkveno pravo i pastoral pa po svojoj naravi zahtijevaju temeljito proučavanje, a za to do drugog zasjedanja nema dovoljno vremena. Stoga određuje da se osnuju stručne radne skupine koje će ih detaljno proučavati, a njihov će rad biti sastavni dio sinodalnog procesa. Generalnom tajniku Sinode stavlja u zadaću da u suradnji s nadležnim dikasterijima Rimske kurije osnuje spomenute studijske skupine u kojima će biti svećenici i stručnjaci sa svih kontinenata. One trebaju razmotriti i analizirati postojeće studije o tim pitanjima, uvažavajući iskustva Božjeg naroda iz mjesnih Crkava i u svom se radu voditi načelom sinodalnosti, a druga završna opća skupština Sinode moći će se bolje usredotočiti na opće teme. Studijske skupine trebale bi završiti svoj rad do kraja lipnja 2025. godine. Na kraju papa Franjo donosi popis deset tema proizašlih iz *Sažetog izvješća* koje treba dublje proučiti, a Generalno tajništvo će prema njegovu nalogu podrobnije opisati zadaću tih studijskih grupa i precizirati njihov mandat.

Odgovarajući na odredbe toga pisma, Generalno tajništvo Sinode objavljuje opširni dokument (14. III. 2024.) – pismo biskupima u dva dijela o osnivanju ekspertnih skupina teoloških stručnjaka za proučavanje nekih važnih crkvenih pitanja (*Segreteria generale del Sinodo, 2024*).⁵ Najprije se prenosi i pojašnjava odluka pape Franje da se iz *Sažetog izvješća* izdvaja deset važnih pitanja koje treba detaljno proučiti. Zatim se navodi kako je Generalnom tajništvu Sinode povjerena zadaća da u suradnji i koordinaciji s pojedinim dikasterijima, s Međunarodnom teološkom komisijom, s Papinskom biblijskom komisijom te Dikasterijem za zakonodavne tekstove osnuje radne skupine teoloških stručnjaka iz različitih krajeva svijeta koje će proučiti spomenuta pitanja, vodeći se u odabiru suradnika i radu načelom sinodalnosti i sinodskom metodom. Svaka od tih radnih skupina treba do 5. listopada 2024. godine dostaviti kratko izvješće s opisom tema koje će se predati sinodskoj skupštini.

⁴ Riječ je o dopisu s naslovom *Pismo Svetog Oca Franje kardinalu Mariju Grechu, generalnom tajniku Generalnog tajništva Sinode (Njegova eminencija kardinal Mario Grech, generalni tajnik Sinode)* (La Santa Sede 2024).

⁵ Naslov pisma Generalnog tajništva Sinode glasi: *Radne skupine za pitanja proizašla iz prvog zasjedanja XVI. redovite Biskupske sinode koja u suradnji s dikasterijima Rimske kurije treba produbiti*. Hrvatski sažetak toga dokumenta donosi IKA (18. VII. 2024.): *Radne skupine za produbljivanje tema Sinode o sinodalnosti počele s radom* (IKA RS 2024.)

Tajništvo najavljuje da će za potporu sinodalnog procesa osnovati *stalne forume* za produbljenje teoloških, crkveno-pravnih, pastoralnih i komunikativnih vidova crkvene sinodalnosti, odgovarajući tako zahtjevima koji su navedeni u *Sažetom izvješću*.

U drugom dijelu toga dokumenta Generalnog tajništva Sinode redom se nabrajaju pojedinačne teme za dublje proučavanje i razmatranje, a u zagradama stoji broj iz *Sažetog izvješća* odakle su preuzete. Za obradu teme svakoj je studijskoj skupini pridodan opis zadaće i rada u kojem se ukratko iznose razlozi i potrebe zbog kojih je spomenuto pitanje potrebno detaljnije razmotriti, zatim se daju prijedlozi za njegovo rješavanja te moguće promjene u odnosu na dosadašnji status i crkvene nadležnosti izdvojenih pitanja. Očekuje se da će proučene teme Crkvi pružiti konkretnu potrebnu pomoć u orijentaciji i pri rješavanju različitih aspekata i problema koji se danas nameću, a povezani su s tom problematikom. Pojednim radnim skupinama dodani su dikasteriji, ustanove i druge organizacije s kojima će u proučavanju teme surađivati. Izdvojene teme za dublje proučavanje jesu sljedeće:

- Neki vidici odnosa između Istočnih katoličkih Crkava i Latinske Crkve (XVI. redovita opća skupština Biskupske sinode SI 2023, 6)
- Slušanje vapaja siromašnih (XVI. redovita opća skupština Biskupske sinode SI 2023, 4 i 6)
- Poslanje Crkve u digitalnom svijetu (XVI. redovita opća skupština Biskupske sinode SI 2023, 17)
- Revizija *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis* u perspektivi poslanja i sinodalnosti (XVI. redovita opća skupština Biskupske sinode SI 2023, 11)
- Neka teološka i kanonska pitanja oko posebnih ministerijalnih oblika (XVI. redovita opća skupština Biskupske sinode SI 2023, 8 i 9)
- Revizija, sa sinodalnog i gledišta poslanja, dokumenata koji uređuju odnose između biskupa, posvećenog života i crkvenih zajednica (XVI. redovita opća skupština Biskupske sinode SI 2023, 10)
- Neki vidici lika i službe biskupa u perspektivi poslanja i sinodalnosti (XVI. redovita opća skupština Biskupske sinode SI 2023, 12 i 13)
- Uloga papinskih predstavnika u perspektivi poslanja i sinodalnosti (XVI. redovita opća skupština Biskupske sinode SI 2023, 13)
- Teološki kriteriji i sinodalne metodologije za zajedničko razlučivanje prijepornih doktrinarnih, pastoralnih i etičkih pitanja (XVI. redovita opća skupština Biskupske sinode SI 2023, 15)
- Prihvaćanje plodova ekumenskog hoda u crkvene prakse (XVI. redovita opća skupština Biskupske sinode SI 2023, 7)

U crkvenim i teološkim krugovima koji dobronamjerno prate aktualni sinodski proces s određenim zadovoljstvom je primljeno rečeno izdvajanje spomenutih pitanja pape Franje i njegova odluka da ih studijske skupine u dogledno vrijeme detaljno prouče kako bi se za njih mogla pronaći prikladna rješenja na razini opće Crkve. S druge strane neki se kritičari, koji ustrajno požuruju crkvene reforme, pribojavaju da će takva odluka razvodniti sinodski zamah i otupiti brojne zahtjeve od kojih su očekivali da se napokon pretoče u konkretne odluke i da se provedu reforme. Budući da se zaista radi o važnim crkvenim pitanjima, ne bi bilo razborito donositi dalekosežne odluke bez pretihodnog pomnog i svestranog teološkog proučavanja. Na taj su način zacijelo ublažene postojeće tenzije među pojedinim grupacijama na Sinodi i u sinodskom procesu, a smanjila su se i velika pretjerana očekivanja od toga skupa. Pozornost se sada više usmjerila na moguće rezultate rada studijskih skupina koji će biti objavljeni tek nakon Sinode.

1.2. Radni susreti u pripremi završnog zasjedanja Biskupske sinode

Tijekom pripreme za drugo zasjedanje Sinode ujesen 2024. godine održani su u raznim zemljama i neki važni kontinentalni i drugi crkveni susreti i događanja, čiji su prijedlozi i sugestije ušle u izradu *Instrumentum laboris*. Tako je Generalno tajništvo Sinode na temelju mogućnosti koje pruža konstitucija o biskupskoj sinodi i izraženih želja sudionika s prvog zasjedanja Biskupske sinode osnovalo pet radnih skupina koje će teološki produbiti pet perspektiva proizašlih iz *Sažetog izvješća* kao odgovor na glavno pitanje: Kako postati sinodalna Crkva u poslanju? Formulirane su i teme rada tih skupina koje glase: Sinodalno misijsko lice mjesne Crkve, Sinodalno misijsko lice crkvenih skupina, Sinodalno misijsko lice opće Crkve, Sinodalna metoda, 'Mjesto' sinodalne Crkve u poslanju.⁶

Treba između ostalih spomenuti i dva karakteristična skupa za europsko područje. Prvi je održan u Rimu krajem mjeseca svibnja pod nazivom *Župnici za Sinodu*.⁷ Generalno tajništvo Biskupske sinode u suradnji s nekoliko dikaste-

⁶ Tekst uporišta za osnivanje studijskih skupina glasi: »Za dublje proučavanje teme i za sastavljanje eventualnih dokumenata prije sinodske skupštine, Generalno tajništvo Biskupske sinode može se obratiti za pomoć Privremenom povjerenstvu sastavljenom od stručnjaka« (Franjo EC 2018, 10). Generalno tajništvo sinode na svojoj mrežnoj stranici donosi popis sudionika studijskih skupina i teme njihova proučavanja.

⁷ Ideja za taj susret došla je iz župničkih krugova jer su se župnici osjetili dosad mimoidejni u aktualnom sinodskom procesu. Događaj je bio popraćen pojačanim medijskim zanimanjem. (IKA ŽS 2024)

rija organiziralo je u Sacrofanu i Rimu od 28. travanja do 2. svibnja 2024. godine međunarodni susret na kojem je sudjelovalo 193 župnika iz stotinu zemalja širom svijeta među kojima i iz Hrvatske. S njima su na molitvenim susretima, razmatranjima i kratkim predavanjima sudjelovali generalni tajnik Sinode kardinal Mario Grech te drugi predstavnici dikasterija kao i pet stručnjaka, eksperata koji su pratili rad župnika i davali duhovne poticaje. Poznati češki svećenik i teolog Tomáš Halík bio je jedan od onih koji su teološkim impulsima animirali program sudionika toga susreta te je održao podulji duhovni nagovor, koji je Generalno tajništvo poslije i objavilo (Halík 2024).

Sudionici su u ozračju molitve i slušanja jedni drugih razmjenjivali župnička iskustava iz raznih kultura i krajeva svijeta prema metodi *razgovor u Duhu*, koju papa Franjo zagovara i koja se prakticira u sinodskom procesu. Osim duhovnih sadržaja i teoloških impulsa, rad se odvijao u manjim skupinama i u plenarnoj raspravi. Na kraju se papa Franjo susreo s okupljenim župnicima na tom skupu u Rimu i poslao svoje pismo župnicima cijelog svijeta (Franjo 2024). Povrh riječi pozdrava i zahvalnosti za njihov predani rad papa nije propustio naglasiti: »Nikada nećemo postati misijska sinodalna Crkva ako župne zajednice kao karakteristiku svoga života ne budu imale sudjelovanje svih krštenika u jedinstvenom poslanju naviještanja Evanđelja.« Stoga ih je potaknuo da kao župnici budu graditelji misionarske sinodalne Crkve i da se s entuzijazmom posvete tom hodu. Iznio je tri važne preporuke za njihov stil življenja i djelovanja: da svoju specifičnu ministerijalnu karizmu sve više žive u službi višestrukih darova koje Duh širi u Božjem narodu; da nauče i prakticiraju zajedničko umijeće razlučivanja služeći se metodom *razgovora u Duhu* i da njeguju bratstvo među sobom i sa svojim biskupima.

Drugi važan skup upriličen je krajem kolovoza na Katoličkom sveučilištu u Linzu u Austriji (29. – 31. VIII. 2024.), gdje su se okupili predstavnici europskih mjesnih Crkava koji sudjeluju na Sinodi. Taj trodnevni susret poslužio je za razmjenu iskustava i proučavanje triju glavnih dijelova radnog dokumenta *Instrumentum laboris* (odnosi, putovi, mjesta) kao priprema za skupštinu Sinode.⁸ Među 42 predstavnika europskih mjesnih Crkava sudionika Sinode koji su u radu sudjelovali bili su predsjednik Vijeća biskupskih konferencija Europe (CCEE) nadbiskup Gintaras L. Grušas (Vilnius) i potpredsjednik nadbiskup Ladislav Német (Beograd), zatim predsjednici biskupskih konferencija Italije, Austrije, Švicarske, skupina teologa i teologinja iz srednjoeuropskih zemalja te

⁸ Na susretu u Linzu sudjelovali su i hrvatski članovi Sinode mostarsko-duvanjski biskup mons. Petar Palić i đakovačko-osječki pomoćni biskup mons. Ivan Čurić. Izvješće o tome donijela je, između ostalih, austrijska agencija Kathpress (Kathpress 2024).

eksperti iz Generalnog tajništva Sinode. Duhovne impulse sudionicima davao je češki teolog Tomáš Halík.

Čini se da je pozitivno ozračje sinodalnosti koje su doživjeli na prvom zasjedanju Sinode potaknulo organizatore da ih pozovu na takav kontinentalni susret gdje se uči i prakticira kultura sinodalnosti, jača međusobno povjerenje, rađaju kreativne ideje, doživljava i promišlja europska crkvena raznolikost i propituje njezin glas u simfoniji opće Crkve.

Radni dokument *Instrumentum laboris* (IL) za drugo zasjedanje Sinode objavljen je 9. srpnja 2024. godine, a predstavljen je 16. rujna 2024. godine u Vatikanu. Tekst od 112 paragrafa nosi naslov *Kako biti sinodalna Crkva u poslanju?* i pruža okvir za raspravu na završnom zasjedanju Biskupske sinode (2. – 27. X. 2024.). Na predstavljanju, osim temeljnih podataka, priopćene su neke novosti i posebnosti toga crkvenog skupa.⁹ Za razliku od svjetovnih i političkih skupova ističe se duhovni profil Sinode. Ona nije parlament ili kongres, nego »crkveni skup koji moli«, a Duh Sveti je glavni protagonist. Početku sinodskog zborovanja prethodit će dvodnevna duhovna obnova za sudionike. Uoči samog otvaranja održat će se pokorničko bdijenje sa svjedočanstvima osoba koje su pretrpjele zlostavljanje i molitvom za oprost grijeha koje su propustom i djelovanjem učinili sinovi i kćeri Crkve. Tijekom Sinode bit će aktivne četiri teološko pastoralne tribine otvorene za sve zainteresirane o ekleziološkim i pastoralnim temama navedenim u IL-u. Ovo drugo sinodsko zasjedanje broji 368 sudionika s pravom glasa od kojih njih 94 nisu biskupi, nego svećenici, redovnici ili redovnice te laici i laikinje. Na dosadašnjim biskupskim sinodama članovi s pravom glasa uglavnom su bili biskupi. Sada na ovoj Sinodi sudjelovanje i pravo glasa otvara se prema drugim klericima i prema laicima koji čine četvrtinu sinodalaca. Petnaestak izaslanika na Sinodi dolaze iz drugih kršćanskih Crkava, a među uzvanicima je i desetak posebnih gostiju.

2. Završno sinodsko zasjedanje

Pogledamo li polustoljetno razdoblje od uspostave Biskupske sinode na Drugom vatikanskom koncilu, uočiti ćemo kako nova Sinoda iskazuje čitav niz svojih posebnosti: traje već četvrtu godinu, pokrenula je sinodski proces na svim trima razinama: dijecezanskoj, kontinentalnoj i općoj, ne bavi se nekim crkvenim ili pastoralnim pitanjem nego sinodalnošću kao bitnom dimenzijom

⁹ Predstavljanje je obilovalo brojnim novostima koje će se javljati i u daljnjem radu Sinode. Detaljnije o tome može se naći u agencijskom izvješću *Predstavljeno drugo zasjedanje Biskupske sinode* (IKA PDZ 2024).

Crkve, sinodska skupština odvija se u dva dijela, predviđena je i provedbena faza. I tu zacijelo nije kraj posebnosti te sinode jer će ona tijekom svoga drugog zasjedanja iznjedruti i još pokoju značajnu novost i otvaranje prema sinodalnoj obnovi Crkve.

2.1. Duhovna priprema

Kako je već najavljeno, neposredna priprema za sudionike Biskupske sinode bila je prožeta duhovno-molitvenim sadržajima. Dvodnevnu duhovnu obnovu animirali su molitvenim impulsima, razgovorima u Duhu i meditacijama duhovni asistenti Sinode s. Maria Grazia Angelini, OSB i Timothy Radcliffe, OP. Uoči službenog početka zasjedanja održano je pokorničko bdijenje u bazilici sv. Petra. U svom nagovoru na tom molitvenom susretu papa Franjo pozvao je nazočne da prepoznaju i priznaju svoje grijehе, izliječe rane prouzročene njihovim grijesima kako bi bili vjerodostojni u svome poslanju. Nakon toga slijedila su svjedočanstva triju žrtava: zlostavljanja, rata i ravnodušnosti prema migracijama iz raznih krajeva svijeta te sedam molitvenih prošnja za oprost koje su izgovarali crkveni velikodostojnici.

Papa Franjo je ovim pokajničkim činom uoči zasjedanja velikog crkvenog skupa i ususret Jubilejskoj godini 2025. nastavio praksu započetu prvi put u okviru Velikog jubileja 2000. godine kad se Crkva u obliku pokorničkog bogoslužja javno kajala i tražila oprostjenje za grijehе koje su počinili njezini sinovi i kćeri u prošlosti (Francesco 2024).¹⁰ Tada je papa Ivan Pavao II. zatražio oprostjenje za grijehе članova Crkve i naveo čitav niz povijesnih zbivanja u koja je na različite načine bila uključena Crkva ili pojedine skupine njezinih vjernika. To je bio hrabar i znakovit čin kršćanske poniznosti rimskog biskupa na ulasku u novo tisućljeće, teološki pripremljen i protumačen posebnim dokumentom Međunarodne teološke komisije.¹¹

Ovaj put je izabrano sedam molitvenih prošnja za oprost koje su izgovarali kardinali iz mjesnih Crkava te pročelnici nekih dikasterija: grijeh protiv mira među narodima (kardinal Oswald Gracias, Indija), grijeh protiv stvorenja i dostojanstva svakog čovjeka (kardinal Michael Czerny, DI, prefekt Dikaste-

¹⁰ Tematika kajanja i javnog traženja oprostjenja za grijehе članova Crkve u povijesti razrađena je u dokumentu Međunarodne teološke komisije *Spomen i pomirenje: Crkva i grijesi prošlosti* (2000). U buli najave Velikog jubileja godine 2000. *Incarnationis Mysterium – Otajstvo utjelovljenja* papa Ivan Pavao II. je među šest znakova koji prate jubilarno slavlje stavio i čišćenje spomena (Ivan Pavao II. IM 1998).

¹¹ Između čitava niza osvrta i napisa o toj temi najupečatljivija je knjiga talijanskog autora: Luigi Accattoli, *Kad papa traži oprostjenje* (Accattoli 2000).

rija za cjeloviti ljudski razvoj), grijeh protiv seksualnog zlostavljanja (kardinal Seán Patrick O'Malley, OFM Cap, SAD), grijeh protiv dostojanstva žena (kardinal Kevin Joseph Farrell, prefekt Dikasterija za laike, obitelj i život), grijeh protiv neljudskog postupanja koje smo doktrinarno branili (kardinal Víctor Manuel Fernández, prefekt Dikasterija za nauk vjere), grijesi protiv siromašnih (kardinal Cristóbal López Romero, SDB, Maroko) i grijesi protiv sinodalnosti Crkve (kardinal Christoph Schönborn, OP, Austrija).¹²

2.2. Rad Druge opće skupštine Sinode

Sinodska skupština započela je uobičajeno svečanim misnim slavljem što ga je predvodio papa Franjo nakon čega su slijedili pozdravi i uvodna izlaganja generalnog tajnika i izvjestitelja. Sam je rad bio podijeljen u pet tzv. modula – organizacijskih shema koje obuhvaćaju sjednice radnih skupina i raspravu u plenumu. Svaki od modula imao je tematsko težište uzeto iz pojedinih poglavlja pripremnog dokumenta IL-a i obrađivao temu jednu za drugim. Tema prvog modula bila je poglavlje *Temelji* (IL br. 1-21). Drugi, treći i četvrti modul bavio se sljedećim poglavljima iz IL-a: *Dio I. – Odnosi* (br. 22-50), *Dio II. – Prijeđeni put* (br. 51-79) i *Dio III. – Mjesta* (br. 80-112). Na petom posljednjem modulu pripremao se završni dokument i vodila se rasprava o njemu.

2.3. Sudionici, radne skupine, metoda

Među članovima Sinode su 272 biskupa i 96 drugih sudionika i sudionica s pravom glasa: svećenika, redovnika i redovnica, laika i laikinja, od koji su gotovo polovica žene. Time se i sam karakter Biskupske sinode znatno promijenio.¹³ Po svojem trajanju, otvorenom sinodskom procesu u Crkvi širom svijeta, metodom *razgovora u Duhu* to je sinoda »novog kova«, primijetio je teolog Thomas Söding. Sudionici s pravom glasa nisu više samo biskupi nego dobrim dijelom i drugi predstavnici raznih skupina Božjeg naroda. Zbog te otvorenosti koja sada revalorizira krsno dostojanstvo vjernika, zatim žena i vjernika bez svetog reda, u njemačkoj se teološkoj literaturi Biskupska

¹² Tekstovi svjedočenja i prošnja za oprost grijeha na pokorničkom bdijenju dostupni su na odgovarajućim mrežnim stranicama Sinode.

¹³ Apostolska konstitucija *Episcopalis communio* utvrđuje da »Ovisno o temi i okolnostima, na sinodsku skupštinu mogu biti pozvani i neki drugi koji nemaju biskupsku službu, a njihovu ulogu od prigode do prigode određuje rimski prvosvećenik« (Franjo EC 2018, I, 2). Prethodni motuproprij o Biskupskoj sinodi iz godine 1965. *Apostolica sollicitudo* nije sadržavao tu mogućnost.

sinoda sve više naziva Općom sinodom (*Weltsynode*). Od hrvatskih sudionika na Sinodi su sudjelovali: nadbiskup zagrebački Dražen Kutleša, iz kvote onih koje izravno imenuje rimski prvosvećenik, zatim delegat Hrvatske biskupske konferencije đakovačko-osječki pomoćni biskup Ivan Ćurić te delegat Biskupske konferencije BiH-a biskup mostarsko-duvanjski Petar Palić. U službeno imenovane sudionike Sinode našao se široki krug pozvanih, oko sedamdesetak teoloških eksperata, trideset i osam iz Europe te iz drugih kontinenata koji su pratili sinodski proces, susrete i događanja, ali nisu imali pravo glasa.¹⁴

Radne skupine. Za razliku od dosadašnjih sinoda na zasjedanju opće skupštine XVI. redovite Biskupske sinode radne su skupine smještene za okruglim stolovima i sastavljene su od desetak sudionika kako bi se moglo razgovarati licem u lice – na ravnopravnoj osnovi. Od sveukupno trideset i šest radnih skupina šesnaest ih je komuniciralo na engleskom jeziku, sedam na talijanskom, šest na francuskom, šest na španjolskom i jedna radna skupina na portugalskom jeziku.¹⁵ Sastav se radnih skupina tijekom zasjedanja mijenjao kako bi sudionici mogli dijalogizirati sa što većim brojem sugovornika i s njima plodno razmjenjivati svoja iskustva. Pojedina skupina ima stručnog moderatora koji pomaže u metodičkom pogledu, ne ulazeći u sam sadržaj rasprave. Svakome od sudionika stoji na raspolaganju do tri minute za njegov intervent. Kad radne skupine završe s radom, sastaju se njihovi predstavnici i dijele u pet jezičnih stolova (dva engleska, jedan talijanski, jedan francuski te jedan španjolski i portugalski) na kojima se pišu sažetci rada u skupinama. Svaki jezični stol ima zadaću napraviti sažeto izvješće o radu s prijedlogom glavnih tema za raspravu i produbljenje te sve to proslijediti plenumu.

Metoda. Na Sinodi se rasprava odvijala u obliku *razgovora u Duhu*. To je strukturiran način razgovora kod kojeg u središtu stoji uzajamno slušanje jedan drugoga i zajedničko slušanje Duha Svetoga. Riječ je o metodi koja se još naziva *sinodalni dijalog*, odnosno *duhovni dijalog*: kada i Duh Sveti govori. Radi se o novom načinu međusobnog razgovora prihvaćenog nakon Drugoga vatikanskog koncila, a sada se uvježbava u Crkvi tijekom sinodskog procesa. Taj se oblik dijaloga smatra prikladnim za crkvene teme koje su važne za cijelu zajednicu. Papa Franjo ga je preuzeo iz ignacijevske duhovne tradicije

¹⁴ Na listi teoloških stručnjaka Druge opće skupštine XVI. redovite Biskupske sinode petnaest je teologa i teologinja iz Italije (The Second Session of the XVI Assembly 2023).

¹⁵ Taj put nije bilo radne skupine na njemačkom jeziku. O sastavu i radu drugog zasjedanja Sinode detaljnije se može doznati na mrežnim stranicama Sinode (The Second Session of the XVI Assembly 2024a).

i dosad ga je tijekom pontifikata naglašavao i predlagao. Uočio je, primjerice, da u Crkvi postoji velika potreba slušanja i uzajamnog slušanja. Valja se prisjetiti njegovih formulacija o slušanju u prvoj apostolskoj pobudnici, gdje veli: »Trebamo se vježbati u umijeću slušanja koje je nešto više od onoga što čujemo osjetilom sluha. U komunikaciji s drugim, naime, slušanje je prije svega sposobnost srca koja omogućuje onu blizinu bez koje nema pravoga duhovnog susreta« (Franjo EG 2013, 171). Istinsko slušanje obuhvaća razumijevanje ne samo poruke nego i situacije i druge osobe. U brojnim nagovorima, obraćanjima i pismima papa Franjo je tijekom sinodskog zborovanja više puta u raznim varijacijama zagovarao kulturu dijaloga, isticao potrebu pravog slušanja u današnjem društvenom i crkvenom životu, naglašavajući bitnu ulogu empatije i srca u međusobnoj komunikaciji (*slušati uhom srca*). Govoreći o razlučivanju naglasio je »da je preduvjet molitvenog razlučivanja spremnost slušati: Gospodina, druge, samu stvarnost koja nas uvijek stavlja pred nove izazove« (Franjo 2018, 172).

Metoda *razgovora u Duhu* koja je na Sinodi prakticirana sastoji se od triju koraka ili runda. *Prvi korak* nazvan je »javiti se za riječ«. Svaki od sudionika u dijalogu pozvan je govoriti slobodno, smjelo i otvoreno (*parrésia*) te reći što treba promišljati, što mu se čini važnim i što još valja produbiti. Na kraju toga koraka slijedi stanka i kratka molitva. *Drugi je korak* nazvan »učiniti mjesto za drugoga«. Nakon pažljivog slušanja drugoga sudionik u razgovoru treba reći što ga je u izrečenom obraćanju dirnulo, što mu se dojmilo ili čega je postao svjestan te sve to staviti u iskustvo vjere u otvorenosti Duhu Božjemu. *Treći korak* zove se »zajedno graditi«. Sada, dakle, treba iz tekućeg dijaloga međusobnog slušanja pronaći zajedničke važne elemente koji se predaju plenumu i po mogućnosti ugrađuju u završni dokument. Metodu *razgovora u Duhu*, koja je prakticirana na Sinodi, sudionici su zacijelo osobno iskusili kao obogaćenje i pozitivno ocijenili. Ona je bila pravi pogodak i znatno je pridonijela pozitivnoj atmosferi među sugovornicima, ozračju otvorenosti, prevladavanju predrasuda, izgradnji povjerenja i međusobnog prihvatanja. Između triju koraka u radu: slušanja, razlučivanja i vrednovanja, prakticirana je stanka, šutnja i molitva. Sudionici su osjetili da takav blagotvorni stil u savjetovanju i donošenju odluka treba postati modelom za uzajamno slušanje na svim razinama crkvenog života i da sinodalne strukture moraju dobiti i kanonsko ozakonjenje.

Duhovni asistent na Sinodi bio je engleski dominikanac Timothy Radcliffe, generalni magistar dominikanaca, profesor teologije, uvaženi i ugledni autor i govornik. Tijekom radnog zasjedanja Sinode održao je više duhovnih impulsa i poticaja. Tekstovi njegovih meditacija i nagovora do-

stupni su na portalu Sinode na više jezika.¹⁶ Radcliffe je kao vodeću misao za razmatranja na duhovnoj obnovi u pripremi za završno zasjedanje uzeo četiri prizora o ukazanjima uskrslog Gospodina na kraju Ivanova evanđelja i naslovio ih kako slijedi: Traženje u tami (Iv 20,1-18), Zatvoreni prostor (Iv 20,19-29), Radost na obali (Iv 21,1-14) i Doručak s Gospodinom (Iv 21,15-25). Kako on sam u prvom razmatranju veli, svaka od tih biblijskih slika baca svjetlo na naš put kako možemo biti misionarska sinodalna Crkva u ovom razapetom svijetu. U nagovorima se razmatra kako Marija Magdalena, ljubljani učenik, zatim Petar te drugi učenici traže uskrslog Gospodina koji ih u svojim ukazanjima susreće, izvodi iz njihovih zatvora i tame te stvara zajednicu svojih svjedoka i navjestitelja. Taj duhovno-misaoni obrazac kojim autor vrlo spretno, rječito i inspirativno izlaže evanđeosku poruku da osvijetli našu današnju situaciju, prepoznat je kao teološki kvalitetan pa je preuzet u *Završni dokument* Sinode i stavljen kao vodeća misao koja daje smjer na početku svakog poglavlja.

Radcliffe je u svojim izjavama naglašavao da sinodski procesi koje je papa Franjo započeo trebaju vremena dok se postupno prihvate i uspostavi kultura duhovnog dijaloga. Ukazivao je na poteškoće u nastojanju da se u zajednički sinodski hod uključe različite kulture i konteksti u kojima Crkva živi i djeluje. U svojim se nagovorima na Sinodi zdušno zauzimao za prevladavanje polarizacije i suprotstavljanja između tradicionalista i progresista.

Među brojnim teolozima koji su tijekom sinodskog zborovanja sudjelovali na raznim skupovima i susretima istaknuto mjesto zauzima češki svećenik, sociolog religije i teolog Tomáš Halík. On je kao angažirani i renomirani teološki stručnjak, rado viđen sugovornik i predavač, bio duhovni pratitelj na trima skupovima na kojima je u pripremi drugog zasjedanja Biskupske sinode održao duhovna teološka uvodna predavanja: na međunarodnom susretu *Župnici za Sinodu* u Rimu i potom na susretu europskih delegata Sinode na Katoličkom sveučilištu u Linzu. Prije toga je na početku Europske kontinentalne sinodske skupštine u Pragu (5. – 12. II. 2023.) na skupu europskih delegata za Sinodu imao uvodno izlaganje za sudionike.¹⁷ Njegov inspirativan govor za-

¹⁶ Timothy Radcliffe održao je sudionicima na Sinodi šest meditacija: četiri tijekom dvodnevne duhovne obnove na početku i dva razmatranja za vrijeme radnog dijela drugoga sinodskog zasjedanja. Prateći rad Sinode u jednom se nagovoru osvrnuo na tematiku iz dokumenta *Instrumentum laboris*, a u drugom iznio poticaje za završnu raspravu i zaključke Sinode (Radcliffe 2024).

¹⁷ Prijevod uvodnog predavanja prof. Halíka u Pragu naslovljenog *Duhovni uvod u skupštinu*, objavila je IKA pod naslovom *Duhovni uvod u sinodsku skupštinu u Pragu mons. Tomaša Halíka* (IKA 6. II. 2023.) (Halík 2023).

hvatilo je u glavnim crtama ključne teme i goruća pitanja o stanju današnjega kršćanstva u europskom kontekstu. Istaknuo je vjernost Kristu, živoj i osobnoj istini Božjoj, ukazao na razliku između konkretnog oblića Crkve u povijesti i njezina eshatološkog lica, naglasio poslanje eklezijalne zajednice kao znaka i sredstva da bude izvor duhovnog nadahnuća i preobrazbe. Pritom je podsjetio na riječi pape Franje o Crkvi kao »poljskoj bolnici« koja zna čitati znakove vremena, razlikovati između duha vremena i znakova vremena, jačati duhovni imunitet protiv sustava zaraznih ideologija i pružati terapiju i iscjeljenje nakon razdoblja nasilja i nepravde. Kako bi se ta zadaća mogla izvršavati, potreban je zajednički hod svih krštenika i svjedočenje skladne povezanosti svih triju dimenzija crkvenoga života: pravilno shvaćanje vjerskih istina (*ortodoksija*), pravilno djelovanje (*ortopraksija*) i ispravna duhovnost (*ortopatija*). Na pitanje može li Crkva današnje globalizacijske procese s njihovim pozitivnim i negativnim učincima usmjeriti prema skladnom povezivanju, Halík smatra: »Mislim da se taj odlučujući trenutak zbiva upravo sada i da zaokret kršćanstva prema sinodalnosti, preobrazba Crkve u dinamičnu zajednicu hodočasnika, može utjecati na sudbinu čitave ljudske obitelji. Sinodalna obnova može i treba biti poziv, poticaj i nadahnuće svima da zajedno koračamo, da zajedno rastemo i sazrijevamo.«¹⁸

2.4. Neka važnija događanja tijekom Sinode

Samo zasjedanje toga skupa odvijalo se već prema uhodanim pravilima za sinodske susrete bez istupa u medijima. Ovaj put je u radu prihvaćena metoda razgovora u Duhu, s više duhovnosti i molitvenih impulsa. I dok su tih tjedana sudionici Biskupske sinode u skrovitosti bili zauzeti svojim internim međusobnim raspravama, papa Franjo je medijsku pozornost privlačio pojedinim odlukama i aktivnostima izvan sinodskog savjetovanja. Tako je u povodu godišnjice napada Hamasa na Izrael (7. X. 2023.) među članovima Sinode

¹⁸ Između brojnih Halíkovih nastupa tijekom sinodskog procesa ističe se njegovo predavanje na tečaju formacije za nove biskupe u Rimu pod naslovom *Naviještati evanđelje u promjenljivim vremenima: služba biskupa*, u: IKA (23. IX. 2022.). Gostovao je i u Hrvatskoj i dao nekoliko intervjua. Objavio je čitav niz knjiga od kojih su neke prevedene na više jezika. U najnovije vrijeme na hrvatskom su objavljene: *Želim da postojiš. O Bogu ljubavi* (2025.) *Dotaknuti rane* (2024.), *Popodne kršćanstva* (2024.). Svoja razmišljanja o sinodalnoj obnovi publicirao je pod naslovom *Traum vom neuen Morgen. Briefe an Brückenbauer* (Freiburg, 2024.) te najnovijoj publikaciji *Nicht ohne Hoffnung. Glaube im postoptimistischen Zeitalter* (Freiburg, 2025.).

organizirano skupljanje novčanih priloga za žrtve rata u Gazi i prikupljeno je 32.000 eura. Pročelnik vatikanskog Dikasterija za službu milosrđa – Apostolske milostinjarnice,¹⁹ kardinal Krajewski udvostručio je taj iznos i dostavio ga za pomoć stradalnicima u Gazi. Dana 4. listopada 2024. godine papa Franjo je izdao apostolsku pobudnicu *Laudate Deum – Hvalite Boga* – o klimatskoj krizi nastavljajući upozoravati na probleme o kojima je progovorio u enciklici *Laudato si* (2015) o brizi za zajednički dom.

Drugog tjedna rada Sinode rimski prvosvećenik objavio je da je imenovao dvadeset i jednog novog kardinala kojima će na zakazanom konzistoriju 7. prosinca 2024. godine uručiti kardinalski *biret*. Među njima je i dominikanac Timothy Radcliffe, koji kao duhovni asistent sudionicima Sinode drži meditacije i daje spiritualne impulse. Najveći broj novoimenovanih crkvenih velikodostojnika nisu iz Europe, već dolaze iz globalne južne hemisfere, gdje živi većina katoličkih vjernika. Time se broj kardinala mlađih od 80 godina koji mogu sudjelovati u konklavama povećao na 140. Papa Franjo je pritom ostao vjeran svojoj dosadašnjoj praksi da ne mari za uobičajen način postupanja u imenovanjima, nego za kardinale ciljano imenuje biskupe po svom nahođenju s »crkvene periferije«. Pri kraju Sinode još je jedna vijest iz Vatikana privukla pozornost. Papa Franjo je 24. listopada 2024. godine objavio svoju četvrtu encikliku *Dilexit nos – On koji nas uzljubi*. U njoj je iznio razmišljanja o ljudskoj i božanskoj ljubavi Srca Isusa Krista.

3. XVI. redovita Biskupska sinoda

Sinodska skupština je od 2. do 27. listopada 2024. godine u Vatikanu održala svoje drugo zasjedanje i na kraju prihvatila *Završni dokument* pod naslovom *Za sinodalnu Crkvu: zajedništvo, sudjelovanje, poslanje*, (XVI Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops FD, 2024) u kojem su sažeti plodovi četverogodišnjeg sinodskog procesa i rada sinodskih tijela na dijecezanskoj, kontinentalnoj i sveopćoj razini.²⁰

¹⁹ Nakon posljednje reforme Rimske kurije (*Praedicate Evangelium* 2022) Apostolska milostinjarnica je revalorizirana i uzdignuta na razinu Dikasterija (*Dicastery for the charity services*), koji je u postavu na trećem mjestu odmah nakon Dikasterija za evangelizaciju i Dikasterija za nauk vjere.

²⁰ Usvojeni *Završni dokument* je dostupan na mrežnim stranicama Sinode na više jezika. Do završene redakcije ovoga članka 7. lipnja 2025. godine još nije bio objavljen službeni hrvatski prijevod toga dokumenta.

3.1. Popratna nota pape Franje o prihvaćanju zaključaka

U prethodnim sinodama bila je praksa da se završni dokument preda papi, koji će na osnovu toga izraditi postsinodalnu pobudnicu kao dio svoga autentičnog naučavanja. Rad na tome redovito bi potrajao više od pola godine, a Sinoda bi pritom zapravo bila zaboravljena. Takav postupak predviđa i nova apostolska konstitucija o Biskupskoj sinodi. Međutim tadašnji rimski prvosvećenik nije se toga držao, već je odlučio drukčije. U svom zaključnom obraćanju i zahvali sudionicima na kraju završnog zasjedanja papa Franjo je rekao da ne namjerava objaviti postsinodalnu pobudnicu jer dokument već sadrži brojne konkretne upute i pomoć u orijentaciji za misiju Crkava na različitim kontinentima i u različitim kontekstima. On ga je prihvatio svojim potpisom i naredio njegovo objavljivanje. »Zato ga svima odmah stavljam na raspolaganje. Na taj način želim priznati vrijednost zaključnog sinodskog hoda, koji ovim dokumentom predajem svetom Božjem narodu.« (XVI Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops FG 2024).²¹ Taj čin rimskog biskupa kojim mijenja dotadašnju praksu i revalorizira rad Sinode, potvrđujući njezine zaključke, prihvaćen je sa simpatijama i ugodno je iznenadio crkvenu javnost. Ipak, da ne bi bilo nikakve nedoumice, papa Franjo svoju je izjavu formalizirao posebnom popratnom notom, koja je stavljena na početak službenog teksta *Završnog dokumenta* Sinode.²²

3.2. Prihvat dokumenta i neke njegove specifičnosti

Završni dokument obuhvaća 155 paragrafa, a svi su paragrafi prihvaćeni ne samo dvotrećinskom nego i golemom većinom, što je zacijelo u duhu crkvenog donošenja odluka gdje se u važnim pitanjima ne ide u nadglasavanje ili pobjedu većine, već se nastoji postići što veći konsenzus. Na mrežnim stranicama Biskupske sinode dostupni su podatci o konačnom glasovanju sudionika za svaki pojedinačni broj.²³ Samo desetak brojeva *Završnog dokumenta* imalo je

²¹ Završni govor pape Franje u auli Pavla VI. 26. 10. 2024. dodan je na kraju *Završnog dokumenta* Sinode. Sažetak nagovora objavila je IKA (27. X. 2024.) pod naslovom: *Papa Franjo: zaključci Sinode stupaju odmah na snagu* (IKA ZS 2024).

²² Naslov teksta glasi: *Popratna nota pape Franje za završni dokument XVI. redovite opće Biskupske sinode*. U njoj papa Franjo između ostalog veli: »Priznajući vrijednost prijeđenog sinodalnog puta predajem sada cijeloj Crkvi u završnom dokumentu sadržane upute kao plod onoga, što je u ovim godinama sazrelo u slušanju i razlučivanju i kao mjerodavnu orijentaciju za život u njezinu poslanju« (Francis 2024).

²³ Rezultati glasovanja preuzeti su s mrežnih stranica Njemačke biskupske konferencije o Biskupskoj sinodi (Deutsche Bischofskonferenz 2024.)

između trideset i četrdeset glasova koji su bili protiv. Jedan se paragraf između svih ipak ističe po broju onih koji ga nisu prihvatili. Riječ je o otvorenosti pitanja ređenja žena za đakonice. Na Sinodi je glasovanju pristupilo 355 sudionika. Za prihvaćanje spomenutog paragrafa br. 60 izjasnilo se 258 sudionika, a 97 ih je glasovalo sa *ne*, dakle više od jedne četvrtine. Tekst u dokumentu o pristupu žena crkvenim službama najprije pozitivno ističe uloge žena u Novom zavjetu, navodi njihov angažman u različitim socijalnim i crkvenim udrugama te u župama, biskupijama i samoj Rimskoj kuriji. Zatim iznosi zahtjev da se potpuno ostvare sve mogućnosti koje se odnose na ulogu žena te zaključuje: »Ne postoje razlozi koji sprječavaju žene da preuzmu vodeće uloge u Crkvi: ono što dolazi od Duha Svetoga ne može se zaustaviti. Ostaje otvoreno i pitanje pristupa žena đakonskoj službi. Ovo razlučivanje mora se nastaviti.« Ako se ima u vidu da su u posljednje vrijeme pročelnicama nekih vatikanskih dikasterija imenovane prvi put žene, da su 54 žene sudjelovale u radu Biskupske sinode s pravom glasa i da pitanje pristupa žena đakonskoj službi ostaje otvoreno te da će se proces razlučivanja nastaviti očekujući rezultate jedne od osnovanih studijskih skupina, onda se zaista može reći da teološka rasprava o ženama u crkvenim službama uzima novog maha i da su već učinjeni značajni koraci u njihovoj crkvenoj ravnopravnosti (Eckholt 2025, 40-41).

Završni dokument sastoji se od uvodnog dijela na čijem je početku stavljena Popratna nota pape Franje za *Završni dokument XVI. redovite Biskupske sinode*, a zatim ukratko opisan dosadašnji sinodski hod i proces s određenim duhovnim iskustvima i postignućima u sinodskom zborovanju, među kojima se navodi i deset tema za dodatno proučavanje. Zatim slijedi pet poglavlja teksta: I. Srce sinodalnosti, II. Zajedno na lađi (Preobrazba odnosa), III. Bacite mrežu (Preobrazba procesa), IV. Obilan ulov (Obraćanje odnosa). Zaključni V. dio: I ja vas šaljem (Oblikovati narod učenika misionara). Dodatak *Završnom dokumentu* čine nagovori pape Franje na početku i na završetku Sinode.

4. Faza provedbe dokumenta XVI. redovite Biskupske sinode

Jedna od novosti u apostolskoj konstituciji *Episcopal communio* odnosi se na održavanje Biskupskih sinoda. Za razliku od dosadašnjih važećih normi ta konstitucija jasno određuje da postoje tri faze sinodskog procesa: pripremna faza sinodske skupštine (savjetovanje s Božjim narodom), faza održavanja sinodske skupštine i faza provedbe sinodskog dokumenta. Papa Franjo je institucionalizirao pripremnu i provedbenu fazu. Međutim s obzirom na treću

fazu konstitucija ostaje odveć općenita i nedorečena: »Dijecezanski ili eparhijski biskupi brinu se uz pomoć tijela sudioništva predviđenih pravom za prihvaćanje i provedbu učinaka sinodske skupštine, nakon što ih je prihvatio rimski prvosvećenik« (Franjo EC 2018, 19). Usto se Generalnom tajništvu Sinode u suradnji s drugim institucijama Rimske kurije daju mogućnosti da promiče provedbu sinodskih smjernica u Crkvi. S obzirom na praktičnu primjenu sve to, međutim, ostaje samo u naznakama, bez konkretne razrade, vremenski neodređeno i sadržajno bez zakonske snage. Neizvjesnost o tome kako će se i na koji način sinodski proces pretočiti u pastoralnu praksu i crkvena tijela suradnje, suodlučivanja i suodgovornosti potrajala je nekoliko mjeseci.

U međuvremenu je papa Franjo dospio u bolnicu te nakon djelomičnog oporavka nastavio skrb oko realizacije i toga trećeg dijela sinodskog procesa, što je predviđeno u spomenutoj apostolskoj konstituciji. U Pismu o tijeku praćenja provedbene faze Sinode (15. III. 2025.) upućenu svim biskupima svijeta generalni tajnik Mario Grech izvješćuje da je rimski prvosvećenik odredio put praćenja i evaluacije provedbene faze sinode u trajanju od tri godine, što će predvoditi Generalno tajništvo, a završit će u listopadu 2028. godine crkvenim skupom u Vatikanu (General Secretariat of the Synod LA 2025). Time će se posebna pozornost posvetiti nastavku sinodskog procesa da se sinodalnost kao bitna dimenzija života mjesnih Crkava i sveopće Crkve sve više posvijesti i zaživi. Nakon te najave u spomenutom pismu naznačeni su vremenski okviri evaluacije i primjene rezultata *Završnog dokumenta* u praksi na dijecezanskoj, kontinentalnoj i na razini opće Crkve, a Generalno tajništvo će u svibnju 2025. godine dostaviti dokument s detaljnim uputama za fazu recepcije. Međutim već sada se od biskupa očekuje da osnuju sinodske timove, koji će kao glavni instrumenti na primjeren način pratiti sinodalni život u partikularnim Crkvama. Generalnom tajništvu Sinode treba dostaviti sastav tih timova i plan njihova rada te ih pripremati za središnje okupljanje i susret u Rimu (24. – 26. X. 2025.). Papa Franjo se nije više oporavio, već je preminuo na Uskrsni ponedjeljak 21. travnja 2025. godine, a petnaestak dana poslije na konklavi 8. svibnja za novog papu izabran je kardinal Robert Francis Prevost, augustinac iz SAD-a, koji je uzeo ime Lav XIV. Tajništvo Sinode nadnevkom 13. svibnja 2025. godine upućuje novoizabranom papi Lavu XIV. pismo u kojem sažimlje svoje nade i želje s obzirom na Sinodu, očekujući odluke o njezinu statusu (General Secretariat of the Synod 2025a).²⁴ Odgovor rimskog prvosvećenika je u među-

²⁴ U spomenutom pismu se veli: »Sada kada se putovanje nastavlja pod vodstvom Vaše Svetosti, s povjerenjem gledamo na ono što ćete htjeti naznačiti, kako bi pomoglo rastu Crkve pozorne na slušanje, bliske svakoj osobi (...) doma i obitelji Božje otvorene svima:

vremenu stigao te Generalno tajništvo izvještava da je na nedavnom susretu papa Lav XIV., kao što je načelno već najavljivao, potvrdio smjernice za provedbenu fazu Sinode o sinodalnosti (General Secretariat of the Synod 2025b).²⁵

4.1. Odjeci Sinode u našoj domaćoj Crkvi

Premda je treća faza Sinode formalno započela odmah nakon proglašenja *Završnog dokumenta*, njezina praktična provedba u Crkvi ne može otpočeti bez proučavanja i popularizacije rezultata sinodske skupštine. Budući da službeni hrvatski prijevod toga dokumenta ni nakon osam mjeseci od završetka Sinode nije objavljen, na čekanju su, nažalost, i sva nastojanja da se uključimo u predviđene aktivnosti oko implementacije pojedinih prijedloga i zaključaka. Osim one prve faze sinodskog procesa – savjetovanja s Božjim narodom na dijecezanskoj razini – čini se da Crkva u Hrvatskoj poslije toga nije s dovoljno zanimanja i otvorenosti pratila zajednički hod Božjeg naroda prema sinodalnoj misionarskoj Crkvi. Doduše, valja reći da su nedavno nakon završetka sinodske skupštine naša dva teološka učilišta organizirala simpozije o temi sinodalnosti.²⁶ Međutim ostaje pitanje koliko će te rasprave u užem stručnom krugu doprijeti u širinu vjerničke baze i potaknuti crkvene pastire da u svojim biskupijama potiču i u praksi primijene sinodske preporuke. U teološkim časopisima gotovo da i nema stručnih prikaza sinodskog zborovanja i osvrta na *Završni dokument*.²⁷ Jednako je tako i na području pastorala pojedinih biskupija, gdje su neke druge teme te najava i početak Jubilejske godine s oprostima posve zasje-nile važnost Sinode i rada oko provedbe njezinih zaključaka. S većine portala hrvatskih dijeceza nestao je link o Sinodi biskupa. Sinoda kao najvažniji doga-

misionarske sinodalne Crkve.« Pismo donosi IKA (13. V. 2025.) u hrvatskom prijevodu pod naslovom: Pismo generalnog tajnika Biskupske sinode papi Lavu XIV. (IKA 2025).

²⁵ U Vatikanu je Generalno tajništvo Sinode 7. srpnja 2025. godine objavilo spomenutu odluku pape Lava, kojom je potvrdio provođenje nacrtu provedbene faze Sinode kako ju je koncipirao njegov prethodnik papa Franjo. Usto u poduljem tekstu daje odgovore na često postavljena pitanja o samom tijeku i događanjima u toj etapi. IKA (7. VII. 2025.) donosi vijest o tome i kratak sažetak o tekstu Generalnog tajništva pod naslovom: Vatikan objavio smjernice za provedbu Sinode: Crkva pozvana na dublju sinodalnost (IKA 2025a).

²⁶ Agencijsko izvješće o simpoziju na KBF-u u Zagrebu (IKA, 6. XII. 2024.) informira o tom skupu pod naslovom: Održan znanstveni simpozij »Sinodalnost – izazov i prilika« (IKA SIP 2024) te o istom tematskom skupu na KBF-u u Đakovu (IKA, 18. III. 2025.): A sada Sinoda počinje (IKA 2025b).

²⁷ Jedan od rijetkih tekstova o Sinodi objavljen je neposredno nakon njezina završetka (Čondić 2024, 675–682). Autor je u uvodniku časopisa *Crkva u svijetu* kratko predstavio zaključke Sinode te iz nje izdvojio neke prijedloge o tome što bi trebalo provesti u crkvenu pastoralnu praksu.

đaj u posljednje vrijeme koji u sadašnjoj golemoj društvenoj promjeni epohe želi potaknuti duhovnu obnovu i pokrenuti strukturne reforme da bi zaživjela misionarska Crkva i kročila putem sinodalnosti kao da kod nas nije prepoznat.

Na taj su problem već ukazivali pojedini teolozi svojim tekstovima u časopisu *Kana*. Tako se primjerice Stjepan Baloban u tekstu pod naslovom 'Omalovažavanje' teologije! osvrće na nedovoljnu prisutnost teologa u javnom prostoru gdje bi pomagali vjernicima u suočavanju sa sve većim problemima u vjerskim i etičko-moralnim pitanjima. No on istodobno primjećuje da je u Hrvatskoj ne tako davno bilo više prostora za istinsku suradnju između biskupa i teologa. Ondje gdje se za vjerski i crkveni život omalovažava uloga akademske teologije, tu se onda guraju »kvazi-teolozi« i samoprolašeni stručnjaci za crkvena pitanja, zaključuje autor (Baloban 2024, 8-9). Zato mi se čini da je i danas potrebno podsjetiti na temeljnu smjernicu Kongregacije za nauk vjere *Donum veritatis* o crkvenom pozivu teologa u kojoj se jasno ističe važnost teologije za Crkvu u svakom vremenu, a osobito u doba korjenitih duhovnih, društvenih i kulturoloških promjena (Congrégation pour la doctrine de la foi 1990, 1).²⁸ Međutim i sam *Završni dokument* odaje priznanje za prinos što ga u različitim teološkim područjima daje teologija shvaćanju vjere i razlučivanja: »Teolozi pomažu Božjem narodu da razvije razumijevanje stvarnosti prosvjetljene Objavom i da razvije prikladne odgovore i odgovarajući jezik za poslanje.« Dokument ističe potrebu dijaloga između pastira i onih koji djeluju na teološkim učilištima te poziva teološke institucije da nastave istraživati značenje sinodalnosti (XVI Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops FD 2024, 67).

Drugi kritički glas odnosi se na nezainteresiranost naše domaće Crkve za nakane i ciljeve Sinode o sinodalnosti. Tomislav Kovač veli: »Nažalost, ne može se reći da je Biskupska sinoda doživjela velik odjek u Hrvatskoj, bilo na hijerarhijskoj, bilo na župnoj razini, a velika većina vjernika s njome se nije uopće ili se tek površno upoznala. (...) Treba priznati da je čitav ovaj sinodalni proces u našoj domaćoj Crkvi uglavnom ignoriran, nerijetko i omalovažen« (Kovač 2024). Mogući razlog izbjegavanju unutarcrkvenog dijaloga ili međusobnog slušanja autor nazire u činjenici da se »pojedini biskupi i svećenici boje susreta i dijaloga s vjernicima jer nisu navikli na ravnopravne odnose i na preispitivanje vlastitih praksi i stajališta«. Takvo ponašanje zacijelo je u raskoraku s današnjim vremenom i crkvenim potrebama pa ostaje nada da će Crkva u Hrvatskoj ipak prepoznati vrijednosti sinodskog procesa.

²⁸ Vidi hrvatski prijevod: *Donum veritatis – Dar istine* (Kongregacija za nauk vjere 1997).

4.2. Plodovi, inicijative, molbe i zahtjevi

U svom uvodnom dijelu dokument Sinode (XVI Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops FD 2024, 8) navodi deset ključnih tema koje je nakon prvog sinodskog zasjedanja papa Franjo izdvojio iz daljnjih rasprava i povjerio za to novoutemeljenim studijskim skupinama na dublje teološko proučavanje. Rezultati tih istraživanja trebali su biti objavljeni sredinom ove godine. No budući da je riječ o cijelom nizu aktualnih važnih reformskih pitanja na čijem se sveobuhvatnom proučavanju i načinima kako ih pretočiti u praksu i život Crkve već aktivno radi, može se reći da je time na neki način već označena faza provedbe Biskupske sinode. Vrlo je teško bilo predvidjeti kako će se ona nakon promjene na stolici rimskog biskupa u narednom razdoblju dalje razvijati. U svezi s tim poznati vaticanist rezonira: »Mnogi u Vatikanu vjeruju da je Sinoda nasljeđe koje papa Bergoglio ostavlja onima koji ga naslijeđe. Sve je moguće: da skuplja prašinu u arhivima ili da služi kao okosnica koja će Crkvi dati novo obličje« (Politi 2025, 210).

Bez obzira na te dijelom otežavajuće okolnosti, može se ipak zaključiti da je Sinoda već sada donijela neke važne teološke spoznaje, iznjedrila nova duhovna iskustva i uvela sebi svojstven stil i metodu rada. Sve su to značajke sinodalnosti koje su se iskristalizirale u raspravama pa su prihvaćene i kao plodovi zajedničkog hoda Božjeg naroda utkani u *Završni dokument*. Riječ je o brojnim molbama, prijedlozima, inicijativama i zahtjevima sinodske skupštine koji se u tekstu navode te predlažu mjesnim Crkvama da ih sukladno svojim kontekstima primijene u praksi. Pred nama su, dakle, preporuke i sugestije, duhovne, pastoralne i strukturne naravi, za izgradnju i oživotvorenje sinodalnog karaktera Crkve u poslanju. Njihov detaljan prikaz i eventualno vrednovanje zaslužuje poseban tretman i nadilazi okvir ovog članka. Ovdje ću izdvojiti samo nekoliko po mome mišljenju važnih iskoraka te Sinode.

U svojim zaključcima Sinoda o sinodalnosti (2021. – 2024.) spominje Drugi vatikanski koncil ne samo usputno nego ističe čvrstu poveznicu s tim epohalnim obnoviteljskim crkvenim događajem. Ona je zamišljena i sazvana kao nastavak njegove daljnje recepcije u našem vremenu. Sinoda je sredstvo kojim se produbljuje koncilska inspiracija i nanovo oživljuje njegova proročka snaga za današnji svijet, veli se u tekstu (XVI Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops FD 2024, 5). Sinodski hod i dalje crpi snagu iz potencijala i sjemena što ga je nekoć posijao Koncil. Zapravo on u praksi želi provesti koncilski nauk o Crkvi kao otajstvu i Božjem narodu koji je pozvan na svetost trajnim obraćenjem slušajući evanđelje, navodi se u spomenutom dokumentu.

Time se ukazuje na važnost Sinode kao konkretne i daljnje aktualizacije Koncila da se, unatoč suprotnim tendencijama, otporima i zastoju u Crkvi, ojačaju nastojanja oko duhovne i strukturne crkvene obnove. Na tu je misao podsjetio Wolfgang Beinert kad je ustvrdio: »Sinodalni i koncilijarni princip je uvijek barem u sjećanju ostao kao neizbrisiva bitna značajka zajednice vjernika« (Beinert 2024, 44-45).

Jedan od važnih dosega sinodskog procesa zacijelo je činjenica da je u njemu znatno ojačana institucija Biskupske sinode. Promišljanja o sinodalnosti koju se sada ponovno otkiva, prihvaća i uvježbava kao bitnu dimenziju Crkve i kao svojevrsan način života i djelovanja (*modus vivendi et operandi*) čitava Božjeg naroda, očigledno su dovela do preustroja i osnažila tu crkvenu ustanovu da bude valjan punktualni sinodalni događaj. Papa Franjo je već u pripremi novog statuta Sinode u njoj vidio »prikladan kanal evangelizacije današnjeg svijeta« (Franjo EG 2013, 27) i »povlašteno sredstvo za slušanje Božjeg naroda« (Franjo EC 2018, 6). Premda po ustroju i dalje ostaje biskupsko tijelo, ona sada svojim preuređenjem kao izraz sinodalnosti želi biti primjerena ustanova koja omogućuje da se čuje glas cijele Crkve.

Zato su izmijenjene neke važne odredbe s obzirom na sastav sinodske skupštine, koja je sada otvorena i za ostale klerike te vjernike laike muškarce i žene. Uvedene su tri faze odvijanja, sinodsku skupštinu prati faza provedbe zaključaka u partikularnim Crkvama da sinodski proces tako dospije u čitavi Božji narod i u njemu zaživi te Crkva kroči u svojem poslanju. Papa je Sinodu ojačao i svojim čestim prisustvom u radu, zatim odustajanjem od postsinodalne pobudnice i prihvaćanjem *Završnog dokumenta* koji je usvojen velikom većinom. K tomu treba dodati sinodalni način rada u malim skupinama koji se pokazao korisnim i metodu *razgovora u Duhu*, što je prihvaćeno i prakticirano tijekom zasjedanja. Po svojim brojnim inovacijama i nadahnućima iz prijašnjih vremena Sinoda bi, unatoč određenih svojih nedorečenosti, mogla imati važnu ulogu u sadašnjim naporima oko crkvene obnove.

Tijekom sinodskog zborovanja jasno je izrasla temeljna svijest da strukturne promjene koje su potrebne eklezijalnoj zajednici moraju ići zajedno s teološkim i duhovnim produbljenjem. Poziv na poslanje istodobno je poziv na obraćenje svake mjesne Crkve (XVI Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops FD 2024, 11). Crkva je ne samo *semper reformanda* nego i »u isti mah sveta i uvijek potrebna čišćenja, neprestano vrši pokoru i obnovu« (Drugi vatikanski koncil LG, 2008, 8). Obnova se nikada ne može iscrpiti samo u reformi »izvanjskog lica« Božjeg naroda. To nastojanje da se u sinergiji međusobno prožimaju obje dimenzije, izvanjska i nutarnja, očitovalo se u jačanju dotad

pomalo zapostavljenog spiritualnog profila sinodskog zasjedanja dvodnevnom duhovnom obnovom na početku završnog zborovanja, zatim *vigilijom* s pokorničkim bdijenjem i priznanjem grijeha članova Crkve te molitvom za oprostjenje. Sinoda je k tomu prihvatila metodu duhovnog dijaloga, koja odiše molitvenim ozračjem i preporučila da se uvede u sve crkvene strukture. Sva četiri poglavlja *Završnog dokumenta* vode se prizorima iz Ivanova evanđelja o susretima s uskrslim Gospodinom koji okuplja i šalje prvu zajednicu vjernika (Iv 20 – 21). U njima se naglašava poziv na preobrazbu odnosa i procesa, a peti dio dokumenta poziv je na izgradnju naroda učenika misionara.

Sinodalnoj Crkvi nužno su potrebne sinodalne strukture. To je neminovan zahtjev koji se provlači kroz cijeli *Završni dokument* da se u Kristovoj zajednici primjeni i ostvaruje način djelovanja i življenja te stil sukladan samoj naravi Crkve. Ako je sinodalnost temeljna dimenzija Božjeg naroda, onda crkveni ustroj, odnosi i procesi u njemu na svim razinama moraju odražavati taj duh jer se inače zastire pravo lice Crkve. Zato je primjena sinodalnosti put duhovne obnove i reforme struktura koji Crkvi omogućuje da bude participativna i misionarska (XVI Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops FD 2024, 28). Što se pod tim podrazumijeva, izlaže se kratko i jezgrovito u prvom poglavlju pod naslovom »Srce sinodalnosti«. Nakon teoloških osnova Crkve kao ustanove tekst tumači značenje i dimenzije sinodalnosti, pri čemu se navode tri različita gledišta crkvenog života: prvi vid sinodalnosti je *svojestven stil*, koji čini život i poslanje Crkve. On se ostvaruje zajedničkim slušanjem Riječi i slavljenjem euharistije, bratstvom u zajednici te suodgovornosti i sudioništvu cijeloga naroda Božjega u životu i poslanju. Drugi vid sinodalnosti jesu *strukture i crkveni procesi* u kojima se na institucionalnoj razini izražava sinodalna bit Crkve. Treći je vid sinodalnosti u održavanju povremenih *sinodalnih događaja* na koje nadležni autoriteti sazivaju Crkvu prema posebnim procedurama da raspravlja o crkvenim pitanjima, donosi odluke i pruža orijentacije kako bi ispunila svoje evangelizacijsko poslanje (XVI Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops FD 2024, 30).²⁹ Kao primjer brojnih slika i ideja koje u tom poglavlju susrećemo ističe se ona od sv. Bazilija Velikog o »simfonijskoj« Crkvi: »Sinodalna Crkva može se opisati pomoću slike orkestra: raznolikost instrumenata neophodna je da bi se dao život ljepoti i harmoniji glazbe, unutar koje glas svake osobe odražava vlastite posebne

²⁹ Ovdje se, kao i na brojnim drugim mjestima u *Završnom dokumentu*, poziva na tekst iz studije Međunarodne teološke komisije naslovljen *Sinodalnost u životu i poslanju Crkve* (Internationale theologische Kommission 2018). Na mrežnim stranicama Međunarodne teološke komisije stoji da je tekst spomenutog dokumenta dostupan na osam jezika.

osobine u službi zajedničkog poslanja.« (XVI Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops FD 2024, 42).

Sinoda je posebnu pozornost posvetila procesima donošenja odluka u crkvenoj zajednici i zauzima se za jače sudjelovanje i participaciju cijelog Božjeg naroda u odlučivanju na svim crkvenim razinama (Orth 2024, 9-10). Članovi Sinode su u svom radu primijenili metodu *razgovora u Duhu* sa svim njezinim sastavnim elementima koji su međusobno povezani. Treće poglavlje *Završnog dokumenta* pod naslovom »Bacite mrežu« (XVI Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops FD 2024, 79-108) raspravlja o strukturi cijelog procesa odlučivanja iznoseći njegovu shemu u svjetlu sinodalnosti. Sinodski hod je izoštrio svijest da je spremnost slušanja prvi korak i bitan sastavni dio svakog aspekta crkvenog života, osobito sakramenta pomirenja, kateheze, obrazovanja i pastoralnog praćenja (XVI Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops FD 2024, 78). Nakon međusobnog slušanja ušima i srcem te molitvenog oslušivanja što kaže Duh Crkvi slijedi duhovno razlučivanje. Budući da Crkva ima bitnu zadaću naviještanja evanđelja u dijalogu sa suvremenim svijetom i njegovom kulturom, ona mora znati razlikovati između duha vremena (*Zeitgeist*), njegove mode i jezika s jedne strane te znakova vremena (*Zeichen der Zeit*), događaja preko kojih Bog otkriva sebe i svoje nakane u sadašnjosti s druge strane.³⁰ Crkveno razlučivanje uključuje brižljivost u procesima odlučivanja, kulturu transparentnosti te obvezu polaganja računa i evaluacije. Razlučivanje se oslanja na sve darove mudrosti i ukorijenjeno je u *sensus fidei* (osjećaju vjere), koji je po Duhu darovan svim kršćanicima (XVI Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops FD 2024, 81). Dokument ističe da crkveno razlučivanje nije organizacijska tehnika, nego duhovna praksa kojom sve sagledavamo kroz prizmu Božjeg svjetla. Ona »zahtijeva unutarnju slobodu, poniznost, molitvu, uzajamno povjerenje, otvorenost novostima i predanje Božjoj volji« (XVI Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops FD 2024, 82). Sinoda je smatrala shodnim u tom kontekstu navesti misao crkvenih otaca o zajedničarskoj naravi poslanja Božjeg naroda putem trostrukog *nil sine*: »ništa bez biskupa« (Ignacije Antiohijski), »ništa bez vijeća prezbitera, ništa bez pristanka naroda« (Ciprijan Kartaški). Ako se zanemaruje logika *ništa bez*, zamagljuje se identitet Crkve i koči njezina misija (XVI Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops FD 2024, 88).

Taj vid sinodalnosti što se u dokumentu razrađuje i predlaže s obzirom na procese odlučivanja na nižim i višim crkvenim razinama zacijelo predstav-

³⁰ Tu je temu posebno aktualizirao Tomáš Halík u svojim tekstovima i nagovorima u sinodskom procesu, osobito u knjizi o papi koji gradi mostove (Halík 2024, 49-60).

lja veliku novost. Osim predložene metode slušanja i razlučivanja zahtijeva se polaganje računa, transparentnost u vršenju službe, odgovornost u radu, odgovarajući životni stil i evaluacija, a to je s obzirom na sadašnje stanje u našim župnim zajednicama i biskupijama golema promjena kulture rada i odgovornosti. Time se želi iskorijeniti klerikalizam koji se bazira na prešutnom prihvaćanju da se one koji u Crkvi imaju autoritet ne poziva da podnesu račun za svoj rad i svoje odluke zajednicama koje predvode (XVI Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops FD 2024, 98). Velika novost tih preporuka ima istodobno i svoju veliku slabu točku. Spomenute preporuke nisu djelotvorne jer, barem zasad, ne postoji zakonska obveza, nego samo moralna dužnost za njihovo provođenje.

Zaključak

Prije deset godina navršilo se pola stoljeća od kada je na Drugom vatikanskom koncilu ustanovljena Biskupska sinoda. Obilježavanje te velike obljetnice (2015.) bio je povod obnovljenom promišljanju o zadaćama i ciljevima te važne središnje ustanove koja odražava duh i metodu Koncila. Nakon što je Međunarodna teološka komisija proučila zaboravljenu temu sinodalnosti kao bitnu značajku Crkve, papa Franjo je revidiranim statutom (*Episcopalis communio*) preustrojio Biskupsku sinodu da bi bolje odgovarala današnjim izazovima i novim potrebama Crkve te sazvaio Sinodu o sinodalnosti (2021. – 2024.). Ta je Sinoda u međuvremenu iznjedrila svoj specifičan način rada i dobila novi profil, otvorena je sudjelovanju svih skupina vjernika, odvija se na svim trima crkvenim razinama, strukturirana je u tri faze: savjetovanje s Božjim narodom, zasjedanje i provedbe zaključaka, te je vremenski produžena na osam godina trajanja. U sadašnjem nesigurnom vremenu promjene epohe, golemih društvenih i duhovnih previranja Sinoda u svom obnovljenom obliku predstavlja značajan iskorak u evangelizacijskoj zadaći Crkve. Pokrenula je važne procese duhovne i strukturne obnove s valjanim prijedlozima i brojnim zahtjevima te naznačila putove kako ih provesti u praksi. Primjena sinodalnog obraćenja u crkvenom životu i poslanju na svim razinama usmjerena je prema cilju da Božji narod spozna što Duh govori Crkvi i novom dinamikom kroči u zajedničkom hodu. Zasad ostaje otvoreno kako će se odvijati započeti procesi i koliko će u Crkvi zaživjeti dimenzija solidarnosti. Papa Lav XIV. je najavljivao da će nastaviti angažman svoga prethodnika pape Franje i poticati sinodalni karakter Katoličke Crkve, što je nedavno i učinio potvrđujući smjernice za provedbenu fazu Sinode (2025. – 2028.).

Popis literature

1. Crkveni dokumenti

- Congrégation pour la doctrine de la foi. 1990. *Donum veritatis. Instruction sur la vocation ecclésiale du théologien*. (24. V. 1990.) U: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19900524_theologian-vocation_fr.html (pristupljeno 20. V. 2025.).
- Deutsche Bischofskonferenz. 2024. Bischofssynoden, Bischofssynode Synodale Kirche 2021-2028, Offizielle Dokumente, Abstimmungsergebnis. U: https://www.dbk.de/fileadmin/redaktion/diverse_downloads/Dossiers_alt/dossiers_2024/Risultati_Votazioni_Sinodo.pdf (pristupljeno 20. V. 2025.).
- Drugi vatikanski koncil LG. 2008. *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi* (21. XI. 1964.). U: *Drugi vatikanski koncil, Dokumenti*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Francesco 2024. *Veglia Penitenziale presieduta dal Santo Padre a conclusione del Ritiro in preparazione alla Seconda Sessione della XVI Assemblea Generale Ordinaria del Sinodo dei Vescovi* (01.10.2024) U: <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2024/10/01/0755/01503.html> (pristupljeno 21. V. 2025.).
- Francis. 2024. *Note of the Holy Father Francis to accompany the Final Document of the 16th Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops* (25. XI. 2024.). U: <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2024/11/25/241125k.html> (pristupljeno 20. V. 2025.).
- Franjo EG. 2013. *Evangelii gaudium – Radost evanđelja. Apostolska pobudnica biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama i svim vjernicima laicima o naviještanju evanđelja u današnjem svijetu* (24. XI. 2013.). Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Franjo GE. 2018. *Gaudete et exsultate – Radujte se i kličite. Apostolska pobudnica o pozivu na svetost u suvremenom svijetu* (22. II. 2018.). Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Franjo EC. 2018. *Episcopalis communio. Apostolska konstitucija o Biskupskoj sinodi* (15. IX. 2019.). Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Franjo PE. 2022. *Apostolska konstitucija »Praedicate Evangelium« o Rimskoj kuriji i njezinoj službi za Crkvu u svijetu* (19. III. 2022.). U: https://www.vatican.va/content/francesco/de/apost_constitutions/documents/20220319-costituzione-ap-praedicate-evangelium.html (pristupljeno 20. V. 2025.).
- Franjo. 2024. *Pismo pape Franje župnicima cijelog svijeta*. (2. V. 2024.) U: IKA (7. V. 2024.) <https://ika.hkm.hr/novosti/pismo-pape-franje-zupnicima-cijelog-svijeta/> (pristupljeno 20. V. 2025.). Tekst toga pisma nalazi se i na nekim dijecezanskim mrežnim stranicama.
- Internationale theologische Kommission. 2018. *Die Synodalität in Leben und Sendung der Kirche*. U: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_20180302_sinodalita_ge.html (pristupljeno 20. V. 2025.).
- Ivan Pavao II. IM. 1998. *Incarnationis Mysterium – Otajstvo utjelovljenja. Bula najave Velikog jubileja 2000. godine* (1999.). Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Kongregacija za nauk vjere. 1997. *Donum veritatis. Smjernica o crkvenom pozivu teologa*. Split: Crkva u svijetu.
- La Santa Sede. 2024. *Lettera del Santo Padre Francesco all' Em.mo Card. Mario Grech, Segretario generale della Segreteria generale del Sinodo*. (22. II. 2024.) U: [934](https://www.vati-</p></div><div data-bbox=)

can.va/content/francesco/it/letters/2024/documents/20240222-lettera-card-grech.pdf (pristupljeno 20. V. 2025.).

Međunarodna teološka komisija (ITC). 2000. Spomen i pomirenje: Crkva i grijesi prošlosti. U: Crkva i »čišćenje sjećanja« IKA (15. III. 2000.): <https://ika.hkm.hr/novosti/crkva-i-ciscenje-sjecanja/> (pristupljeno 20. V. 2025.).

XVI. redovita opća skupština Biskupske sinode SI. 2023. *Sinodalna Crkva u poslanju – Sažeto izvješće prvog zasjedanja XVI. redovite opće skupštine Biskupske sinode* (4. – 9. listopada 2023.). U: <https://sinoda.hbk.hr/2024/category/dokumenti/9-sinodalna-crkva-u-poslanju-sazeto-izvjescje-s-prvog-zasjedanja-xvi-redovne-opceskupstine-biskupske-sinode-4-9-listopada-2023/> (pristupljeno 20. V. 2025.).

2. Dokumenti Generalnog tajništva Biskupske sinode 2021. – 2025.

General Secretariat of the Synod. TO. 2023. Towards October 2024. U: https://www.synod.va/content/dam/synod/towards2024/thedocument/ENG_Document_TOWARDS-OCTOBER-2024_XVI_II-Session.pdf (pristupljeno 20. V. 2025.).

Segreteria generale del Sinodo. 2024. Gruppi di studio su questioni emerse nella Prima Sessione della XVI Assemblea Generale Ordinaria del Sinodo dei Vescovi da approfondire in collaborazione con i Dicasteri della Curia romana. U: <https://www.synod.va/it/il-processo-sinodale/fase-2-il-discernimento-dei-pastori/verso-l-assemblea-2024/gruppi-di-studio-su-questioni-emerse-nella-prima-sessione-della-xvi-assemblea.html> (pristupljeno 20. V. 2025.).

General Secretariat of the Synod. LA. 2025. Letter on the Accompaniment Process of the Implementation Phase of the Synod. The Synod Process Phase 3: Implementation (15. III. 2025.). U: https://www.synod.va/content/dam/synod/news/2025-03-15_letter_process2028/ENG_Letter_To_the_Bishops_-_implementation_phase_of_the_Synod.pdf (pristupljeno 20. V. 2025.).

General Secretariat of the Synod. 2025a. The General Secretariat of the Synod writes to Pope Leo XIV (13. V. 2025.). U: <https://www.synod.va/en/news/the-general-secretariat-of-the-synod-writes-to-pope-leo-xiv.html> (pristupljeno 20. V. 2025.).

General Secretariat of the Synod. 2025b. Pathways for the implementation phase of the Synod (7. VII. 2025.). U: <https://www.synod.va/content/dam/synod/process/implementation/pathways/250102---ENG-Pathways-for-the-implementation-phase.pdf> (pristupljeno 7. VII. 2025.).

3. Informativna katolička agencija

IKA RS. 2024. Radne skupine za produblјivanje tema Sinode o sinodalnosti počele s radom (18. VII. 2024.). U: <https://ika.hkm.hr/novosti/radne-skupine-za-produblјivanje-tema-sinode-o-sinodalnosti-pocele-s-radom/> (pristupljeno 21. V. 2025.).

IKA ŽS. 2024. Održan međunarodni susret »Župnici za Sinodu« (3. V. 2024.). U: <https://ika.hkm.hr/novosti/odrzan-medunarodni-susret-zupnici-za-sinodu/> (pristupljeno 30. VI. 2025.).

IKA PDZ. 2024. Predstavljeno drugo zasjedanje Biskupske sinode (16. IX. 2024.). U: <https://ika.hkm.hr/novosti/predstavljeno-drugo-zasjedanje-biskupske-sinode/> (pristupljeno 30. VI. 2025.).

- IKA ZS. 2024. Papa Franjo: Zaključci Sinode stupaju odmah na snagu. U: <https://ika.hkm.hr/novosti/papa-franjo-zakljucci-sinode-stupaju-odmah-na-snagu/> (pristupljeno 21. V. 2025.).
- IKA SIP. 2024. Održan znanstveni simpozij »Sinodalnost – izazov i prilika«. U: <https://ika.hkm.hr/novosti/odrzan-znanstveni-simpozij-sinodalnost-izazov-i-prilika/> (pristupljeno 30. VI. 2025.).
- IKA. 2025. Pismo generalnog tajnika Biskupske sinode papi Lavu XIV. U: <https://ika.hkm.hr/novosti/pismo-generalnog-tajnika-biskupske-sinode-papi-lavu-xiv/> (pristupljeno 20. V. 2025.).
- IKA. 2025a. Vatikan objavio smjernice za provedbu Sinode: Crkva pozvana na dublju sinodalnost. U: <https://ika.hkm.hr/novosti/vatikan-objavio-smjernice-za-provedbu-sinode-crkva-pozvana-na-dublju-sinodalnost/> (pristupljeno 7. VII. 2025.).
- IKA. 2025b. Održan simpozij o sinodalnosti »A sada Sinoda počinje«. U: <https://ika.hkm.hr/novosti/dakovo-odrzan-simpozij-o-sinodalnosti-a-sad-sinoda-pocinje/> (pristupljeno 30. VI. 2025.).

4. Druge mrežne stranice

- Kathpress. 2024. U: <https://www.bischofskonferenz.at/149503/hochrangiges-treffen-von-synodenteilnehmern-in-linz-gestartet> (29. XIII. 2024). (pristupljeno 21. V. 2025.).
- XVI Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops. FD. 2024. Final Document of the XVI Assembly. For Synodal Church: Communion, Participation, Mission (24.10.2024). U: https://www.synod.va/content/dam/synod/news/2024-10-26_final-document/ENG---Documento-finale.pdf (pristupljeno 15. II. 2025.).
- XVI Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops. FG. 2024. Final Greeting of His Holiness 26 October 2024. U: https://www.synod.va/content/dam/synod/assembly2024/document/2610/2024_10-26_CG17_SALUTO-SANTO-PADRE_ENG.pdf (pristupljeno 1. XI. 2024.).
- The Second Session of the XVI Assembly. 2023. List of the Participants to the XVI General Ordinary Assembly of the Synod of the Bishops. U: <https://www.synod.va/en/news/list-of-the-participants-to-the-xvi-general-ordinary-assembly-of.html> (pristupljeno 25. VI. 2025.).
- The Second Session of the XVI Assembly. 2024a. Methodology for the Second Session of the Synodal Assembly. U: <https://www.synod.va/en/the-synodal-process/phase-2-the-discernment-of-the-pastors/the-second-sessionofthe-XVI-assembly1/methodology.html> (pristupljeno 25. VI. 2025.).
- The Second Session of the XVI Assembly. 2024b. Retreat of the participants of the Synodal Assembly. U: <https://www.synod.va/en/the-synodal-process/phase-2-the-discernment-of-the-pastors/the-second-sessionofthe-XVI-assembly1/retreat-for-the-participants-of-the-synodal-assembly.html> (pristupljeno 21. VI. 2025.).

5. Ostala literatura

- Accattoli, Luigi. 2000. *Kad papa traži oprostjenje*. Split: Franjevački institut za kulturu mira.
- Baloban, Stjepan. 2024. 'Omalovažavanje' teologije! *Kana* 55/9: 8-9.
- Beinert, Wolfgang. 2024. *Die Form der Reform. Anmerkungen zur Lage und Lehre der Kirche*. Regensburg: Verlag Pustet.

- Čondić, Alojzije. 2024. Drugi dio. I 'završni dokument' Sinode o sinodalnosti. *Crkva u svijetu* 59/4: 675-682.
- Eckholt, Margit. 2025. Eine stille Revolution. *Herder Korrespondenz* 79/3: 40-41.
- Halík, Tomáš. 2024. *Traum vom neuen Morgen. Briefe an Brückenbauer*. Freiburg: Verlag Herder.
- Halík, Tomáš. 2025. *Nicht ohne Hoffnung. Glaube im postoptimistischen Zeitalter*. Freiburg: Verlag Herder.
- Halík, Tomáš. 2023. Duhovni uvod u skupštinu. U: <https://ika.hkm.hr/novosti/duhovni-uvod-u-skupstinu-u-pragu-mons-tomasa-halika/> (6. II. 2023.) (pristupljeno 22. V. 2025.).
- Halík, Tomáš. 2024. A Church that Accompanies. U: https://www.synodresources.org/resource_post/262417/ (pristupljeno 22. V. 2025.).
- Kovač, Tomislav. 2024. Sinoda o sinodalnosti – škola unutarcrkvenoga dijaloga. *Kana* 55/11: 24-25.
- Orth, Stefan. 2024. Synode: Auf allen Ebenen mehr Partizipation. *Herder Korrespondenz* 78/12: 9-10.
- Politi, Marco. 2025. *Der Unvollendete. Franziskus' Erbe und der Kampf um seine Nachfolge*. Freiburg: Verlag Herder.
- Radcliffe, Timothy. 2024. Retreat. U: <https://www.synod.va/en/the-synodal-process/phase-2-the-discernment-of-the-pastors/the-second-sessionofthe-XVI-assembly1/retreat-for-the-participants-of-the-synodal-assembly.html>; <https://www.synod.va/content/dam/synod/assembly2024/retreat/firstmeditation/1.-Radcliffe-Searching-TED.pdf>; <https://www.synod.va/content/dam/synod/assembly2024/retreat/secondmeditation/2.-Radcliffe-Locked-Room-TED.pdf>; <https://www.synod.va/content/dam/synod/assembly2024/retreat/thirdmeditation/3.-Radcliffe-Fishing-TED.pdf>; <https://www.synod.va/content/dam/synod/assembly2024/retreat/fourthmeditation/4.-Radcliffe-Breakfast-TED.pdf> (pristupljeno 21. V. 2025.).